

A SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI KÓRHÁZ TÖRTÉNETE

Zsögöny József dr., Fazekas Árpád dr.

A Szabolcs vármegyei Nyíregyházai „Erzsébet” Nyilvános Közkórház — így nevezték annak idején — 1899. november 20-tól kezdve folyamatosan fogadja a beteget. A 70. évforduló idején alkalomszerű, ha röviden áttekintjük ezen egészségügyi intézmény kialakulását, fejlődését, vagyis történetét.

Mai megyei kórházunk egyenes jogutóda, „folytatása” a nagykállói Kórháznak, melynek születése körül a Nyírség két leghíresebb orvosa: dr. Korányi Frigyes és dr. Jósa András bábáskodott. Az előzményekhez hozzátartozik, hogy Szabolcs vármegye egykori székhelye, Nagykálló és a rohamosan fejlődő mezőváros, Nyíregyháza közötti versengésből végül az utóbbi került ki győztesen, s ezért a vezető megyei intézményeket — közöttük az 1874. június 10-e óta Nagykállóban működött Szabolcs vármegyei Közkórházat is — fokozatosan az új megyei központba telepítették át.

Nagykállóban már az említett időpont előtt is kimutathatók kórházi kezdeményezések nyomai, azonban ezek részben magán, részben társadalmi kezdeményezések eredményei voltak, s az állam csak később vette át közkórházként.

Az első kezdeményező Korányi Frigyes volt. Korányit sok szál fűzte Nagykállóhoz. Itt volt apja, Korányi Sebald dr. nagy hírű orvos, itt született 1827. december 10-én, a szabadságharc bukása után, 1852. áprilisától 12 évre ide internáltak, s itt született első 2 gyermeke is (ikrek voltak, meghaltak). Legjellemzőbb azonban az, amit Korányi magáról írt: „Ha visszatekintek életemnek Nagykállóban leélt időszakaira, magam előtt látom azokat a sokoldalú befolyásokat, amelyek sorsomnak további kialakulására döntő hatást gyakoroltak.” Nemcsak a táj hatott Korányira, hanem ő is maradandó tevékenységet fejtett ki szülőhelyén.

A gyógyító munkán és irodalmi tevékenységen kívül jelezte működését a rendkívüli szárazság és inség idején, 1863-ban Nagykállóban szervezett Inség-kórház (szükség-kórház), majd az 1864-ben létrehozott Szabolcs megyei Egyesületi Kórház.

Alig rakta le azonban Korányi a kórház alapjait, 1864. december 27-én Pestre költözött egyetemi tanári állása elfoglalása végett. Szerencsére ugyanekkor frissen végzett, tehetséges orvos: dr. Jósa András telepedett le Nagykállóban. Ő vette át a kórház ügyeit, s 20 éves ottani működése idején a Korányi által létesített 8 ágyat 84 ágyas komoly intézménnyé fejlesztette, olyan nagy volt személye iránt a lakosság bizalma és igénye. Különben egy ilyen ütemű kórházfejlesztés még a mai viszonyok között sem lebecsülendő!

Tapasztalnia kellett azonban, hogy a kórház fenntartása és főleg a bővítése rengeteg pénzt igényel. Éppen ezért nagy vagyont és nem csekély orvosi keresetét is jórészt dédelgetett kórházára költötte. Írásaiból tudjuk, hogy 8 évig fel sem vette kórház-igazgatói fizetését, sőt alorvosát dr. Técsi

Ferencet is saját zsebéből fizette, gondoskodott továbbá lakásáról és teljes ellátásáról. (1873-tól már dr. Lórencz Gyula, a későbbi kórházi belgyógyász főorvos volt az alorvosa.) De mindez is kevés volt! Jósa rájött, hogy csakis társadalmi segítséggel képes megoldani a feladatokat, a sok költség előteremtését. Ehhez szükség volt társadalmi szervekre, egyesületekre. Eppen ezért még 1864-ben megalakította Nagykállóban a Kórház Egyletet és a Műkedvelő és Színpártoló Egyesületet. Így könnyen rendezhetett „hét megyére szóló” megyebálokat, amelyek jövedelmét szintén a kórház gyarapítására fordította. Gyakran rendezett színi előadásokat, a szindarabokat maga válogatta és tanította be, a díszleteket a későbbi kórházi gondnok Divízy Lajossal közösen készítették.

A kórház fejlődését jelzi, hogy 1865-től Jósa András már önálló igazgató-főorvosa a Szabolcs megyei nyilvános Közkórháznak.

Különbén a nagykállói megyei Kórház története kapcsán meg kellett említeni azt a tényt, hogy a Jósa-család régi, dédelgetett gondolata volt e gyógyító intézmény létrehozása. Már Jósa András nagyapja, dr. Jósa István megyei főorvos 500 váltóforintos alapítványt tett „ezen megyebeli szegény adózók ispotályára, hogy addig is kamatozzék”, amíg megvalósul. Nem is sejtette akkor a nagyapja, hogy a kórház éppen unokája vezetése alatt lendül majd fel, s nem közömbös az a 800 váltóforintos (!) adomány sem, amelyet Jósa Péter dr., nagyváradi főispán juttatott fia kórháza számára.

Jósa András megszervezte kórháza adminisztrációját is. A nyíregyházi Megyei Levéltárban ma is betekintheők azok a kórházi kimutatások és fejlapok, amelyek a nagykállói Kórház működését dokumentálták. (1. és 3. ábra.)

Tudjuk, hogy a kórházigazgató Jósa András maga írta a fejlapok és kórlapok-kivonatok szövegét vegytintával sokszorosítás alá. Ezt igazolja a 2. ábra,

amelynek megfakult német nyelvű írásán jól felismerhető Jósa kézírása.

Igy adódott, hogy 1884-ben Jósa András megyei főorvosnak Nyíregyházára költözvén már komoly, jelentős kórházat hagyott utódjára, dr. Kállay Rudolfra. Jósa, mint megyei főorvos ugyan elszakadt a kórháztól és Nagykállótól, de ezután is sokat tett a megye kórházügye érdekében. Kiténik ez egyebek között 1895. IX. 13-án Hermann Ottóhoz küldött válaszleveléből is: „Megtisztelő levele f. hó 9-én kelt én ezt azonban csak tegnap olvastam, mert kórházak tanulmányozása végett 10 napig Sarajevóban, Budapesten és Nyitrán lődörögtem.” Tudjuk, hogy Jósa elképzelése volt a nagykállói régi megyeháza gyönyörű barokk épületének az enyészettől való megmentése, az Állami Elmegyógyintézet odatelepitésével, továbbá Küzmös György dr., kisvárdai járási orvossal közösen hozták létre a kisvárdai Kórházat is.

A nyíregyházi Megyei Kórház szükségességének felvetődése és a kórház megvalósulása között hosszú idő telt el. 1876. március 12-én nyilvánította az országgyűlés megyeszékhellyé a várost, 1896-tól építették az új kórházat Barzó és Vojtovits építőmesterek irányításával, s 1899. november 20-án adták át hivatásának 165 ágygal. Hosszú időn keresztül egy helyen gyógyították a különféle betegeket, csak 1910-ben létesült külön belgyógyászati osztály dr. Lórencz Gyula főorvos, és külön sebészeti osztály dr. Klekner Károly műtő-főorvos vezetésével.

A „Erzsébet” Közkórház azonban már kezdettől fogva felében sebészeti, felében pedig belgyógyászati profilra tagozódott úgy, hogy a sebészeti részlegén nyertek elhelyezést a sebészeti, valamint szemészeti betegek, míg a belgyógyászaton a bőr- és bujakóros, valamint külön pavilonban a tüdőgümőkóros és fertőző betegek. Kiterjedésében az eredeti kórház 5 épületből állott: egy emeletes felvételi épület (felvételi irodák, gondnoki, ellenőri és alorvosi lakásokkal), egy emeletes belgyógyászati, „A”-épület (két nagy kórteremben voltak a bel-betegek és két nagy kórteremben a bőr- és bujakórosok), külön emeletes, „B”-épület a sebészet számára (4 kórteremben sebészeti, 2 kórteremben szemészeti betegek és 1 kórteremben gyermekágyasok!), s egy-egy külön földszinten pavilon szolgált a tüdőgümőkóros („C”-épület) illetve fertőző betegek kezelésére („D”-épület).

A Szabolcs vármegyei Közkórház fennállása, vagyis 1874-ik évi június hó 10-ike óta 1900-ik év végéig az egyes években fel lettek véve és ápolva

Nagykállóban	29 997 beteg
Nyíregyházán	2 173 beteg
Összesen:	32 170 beteg

A sebészeti épületben volt még egy műtőterem előkészítővel és egy szülőszoba.

Egy boncterem, egy ravatalozó és egy kertész-lak tette teljessé a kórház felépítményeinek sorát, amelyek izléses elhelyezést nyertek a 8 holdas parkban azzal a súlyos hibával, hogy a kórtermek északi tájolásúak voltak.

Erdemes belelapozni az „Erzsébet”-kórház régi irataiba, mert korhű tájékoztatást nyerünk az akkori körülményekről. Idézzük példaként az 1900. évi Betegforgalmi kimutatás egy részét:

„Kórházi tisztí személynzet:

Kórházi igazgató főorvos:	dr. Kállay Rudolf,
Kórházi osztályorvos:	dr. Lórencz Gyula,
Kórházi alorvos:	dr. Korom Lajos,
Kórházi gondnok:	Kabay Imre,
Kórházi ellenőr:	Ujhelyi Aladár,
Kórházi írnök:	Istványi Rezső,

Szolgaszemélynzet:

Négy férfi ápoló,	Egy kórházi irodaszolga,
Hét női ápoló,	Egy kórházi éjjeliőr,
Egy kórházi kapus,	Egy fő mosónő és két fő almosónő,
Egy kórházi gépész,	Egy kertész,
Egy kórházi boncszolga,	Három hetes.”

A betegforgalom alakulását külön táblázaton szemléltetjük: l. 1. sz. táblázatot.

Jellemző az akkori szokásokra és adottságokra, hogy 1900-ban az egész év folyamán összesen 14 csecsemő született a kórházban.

A kórházat azonban a lakosság egyre jobban megismerte, megszerette, forgalma egyre növekedett, s néhány év múlva már betegfelvételi nehézségek is előadódtak. Sok volt a külföldi beteg! Felhozzuk példaként az 1901. évi kórház-igazgatói jelentést, amely szerint a 73 külföldi beteg megoszlása a következő volt: amerikai 1, albániai 1, csehországi 1, dániai 4,

Hely	Évszám	Betegszám
Nagy-Kállóban, 1874. június hó 10 óta egészen 1899-ik év november hó 20-ig	1874-ik év június 10. (csonka év)	209
	1875-ik évben	615
	1876-ik évben	633
	1877-ik évben	720
	1878-ik évben	877
	1879-ik évben	986
	1880-ik évben	1 153
	1881-ik évben	1 221
	1882-ik évben	1 235
	1883-ik évben	1 095
	1884-ik évben	1 115
	1885-ik évben	1 301
	1886-ik évben	1 389
	1887-ik évben	1 475
	1888-ik évben	1 329
	1889-ik évben	1 321
	1890-ik évben	1 353
	1891-ik évben	1 342
	1892-ik évben	1 314
	1893-ik évben	1 379
	1894-ik évben	1 344
	1895-ik évben	1 351
	1896-ik évben	1 352
1897-ik évben	1 395	
1898-ik évben	1 453	
1899-ik évben	1 040	
Nyíregyháza	1899-ik november 20-tól	185
Nyíregyháza	1900-ik évben	1 988
		<u>Összesen:</u>
		32 170

1. sz. táblázat

gácsországi 43, morvaországi 4, maczedóniai 4, olaszországi 4, poroszországi 3, romániai 1, siléziai 1, steierországi 1, svédországi 1, és horvátországi 1.

Már 1902-ben igen lényegesen emelkedett a kórházi betegek száma. Az év folyamán 2765 beteget ápoltak. Szakmailag érdekes a halálokok alakulása. Összesen 74 beteg, azaz az ápoltak 2,6⁰/₀-a halt meg, s ezen belül 21,6⁰/₀-ban tüdővész!, 10,8⁰/₀-ban szívbántalom, 6,7⁰/₀-ban pedig idült vese-lob okozta a halált.

Ebben az időben a kórház munkáját az úgynevezett kórházi választmány irányította. Az 1912. évi működésről szóló kórház igazgató-főorvosi jelentésben erről a következők olvashatók:

„Kórházi választmány: elnöke Mikecz Dezső alispán, tagok: Sipos Béla főjegyző, dr. Dohnál József vm. főorvos, Májerszky Béla polgármester, dr. Konihy Gyula városi orvos-főnök, Kállay András, dr. Mezössy Béla (Ujfehértó), dr. Kállay Rudolf ig. főorvos, dr. Meskó László (helyben), Geduly Henrich (helyben), Fejér Imre (helyben), Somogyi Gyula (helyben), Gróf Desseffy Dénes (Királytelek), Borbély Gáspár (Kemecse), id. Görömbey Péter (Nagykálló), Popper Sámuel (Budapest), Nagy Imre (helyben).”

Erdekes, hogy az 1912. évi jelentésben dr. Klekner Károly sebész-főorvos nehézményezi, hogy kevés a férőhely, sok a beteg „s csakis túlfeszített munkával lehetséges a nagyszámú betegállomány oly gondos ellátása, hogy abból a betegre csak haszon háramoljék”. „S hol maradt e mögött a belátásnak oly kicsinyes foka, amely például: a segédorvosként szerepelni vágyó gyakorlóéves orvosdoktoroknak e munkájáért járó csekély ellenértékképpen még a napi ellátást sem engedélyezi a költségvetésben.”

Helyteleníti az 1912. évi jelentés a kórházi alapszabályzat azon intézkedését, amely a sectiók végzését az elhaltak hozzátartozóinak beleegyezésétől teszik függővé.

1912. november és december hónapjaiban már a régi Salvarsan helyett Neosalvarsant használtak a kórházban. Az év folyamán végzett 1115 műtét zömét helyi érzéstelenítésben végezték, azonban már aether- és chloroform-narcosít is alkalmaztak. Már 1910-ben röntgen-készüléket kapott a kórház.

Mind ezek érzékeltetik a fejlődést, s valóban, az első világháború előtti években e kórház már tudta mindazt nyújtani a betegeknek, amit az orvostudomány állása lehetővé tett.

Ekkor már dr. Klekner Károly az igazgató-főorvos, aki 1915-ben a venereás betegeket elkülönítette a belgyógyásztól, 1918-ban pedig szemészeti osztályt és laboratóriumot szervezett külön-külön szakorvos vezetése alatt. Ezt követően 1927-ben megszervezte a szülészeti és gyermekgyógyászati osztályokat.

Az 1920-as évek elején állandó témája volt a vármegyei közgyűléseknek a kórház zsúfoltsága, minthogy napi átlagban már 282 beteget ápoltak az eredetileg 165 beteg befogadására készített intézményben. Éppen ezért is engedett át a város képviselőtestülete a Szabolcs vármegyei Zsidó Kórház (a mai Rendelőintézet) céljára az „Erzsébet” kórház mellett 3600 □ területet 1924-ben.

Még előbb, 1921-ben a világi ápolónőket részben rendi ápolónőkkel cserélték ki, akiknek elhelyezésével és kápolna-berendezésével kapcsolatosan ismét újabb helyiségeket vettek igénybe.

A nagy zsúfoltságot Szabolcs vármegye tiszti főorvosa, dr. Mikecz Miklós 1927. február 3-i, az alispánhoz küldött jelentésében így jellemezte: „Csaknem állandó szokássá vált, hogy egy ágyon 2—3 beteg fekszik.”

Egetően időszerű lett tehát a régi kórház rekonstrukciója és bővítése. 1929 elején adták át rendeltetésének az új, 256 ágyas ún. sebészeti pavilont, s ezáltal 1930-ban már 600 ágyas jól felszerelt kórháza volt Szabolcs megyének! A kórházi osztályok ágyak megoszlása a következő volt: sebészet 191, belgyógyászat 102, bőr- és nemibeteg osztály 127, szemészet 46, (fülészeti betegekkel együtt), szülészeti osztály 69, gyermekgyógyászati osztály 35, és végül 30 fertőző beteg részére való ágy.

A kórház északi szomszédságában 1925-ben tető alá került az ún. Zsidó Kórház hosszú éveken át befejezetlenül, kihasználatlanul állott, míg nem 1943-ban az „Erzsébet” Kórház megvásárolta, körülkerítette és a kórház területéhez csatolta.

Külön fülészeti osztállyal csak 1947 óta rendelkezik a kórház.

Megemlítjük, hogy a Mentőszolgálat 1929. május 8-ig a városi Tűzoltóság feladata volt. Ezen időponttól kezdve pedig ezen tevékenységet a Vármegyék és Városok Mentő Egyesületének a kórházban elhelyezett mentőállomása (mai mentőszolgálat) látja el.

A nyíregyházi Kórház reneszánsza az 1945 utáni években — évtizedekben következett be. A helyi vezetés, kórházi kollektíva és az egészségügyi kormányzat hosszú és nívós munkájával kialakult az a Megyei Kórház, amely valóban gyógyító, tudományos és szervezési központja Szabolcs-Szatmár megye egészségügyének.

Az utóbbi időben több új épülettömb, új osztályok épültek. A jelenlegi kórházi ágyszám 970! Ezen ágyszámon kb. 280 000 ember kórházi ellátásáról kell gondoskodnunk. Egyes osztályok (Urológia, Traumatológia, Idegsebészet) pedig az egész megye speciális igényét elégítik ki. A fenti szám adatok determinálják kórházunk nagy beteganyag-forgalmát. A betegek elhelyezésére igénybe veszünk nem rendeltetésszerű helyiségeket és alkalmi hordágyakat is.

A jelenlegi nehéz helyzetünkön volna hivatva segíteni a további kórházfejlesztési, bővítési programunk. Ez azonban jelen, méginkább a jövő, így nem történelem és ezért ezzel bővebben nem kívánunk foglalkozni.

A dolgozók szociális körülményeinek javára szolgál kórházunkban a két éve üzemelő 40 férőhelyes három műszakos bölcsőde (ünnepnapokon is), továbbá 60 férőhelyes orvosszálló és 100 férőhelyes nővérotthon.

Kórházunkkal egy területen működik a Megyei Rendelőintézet, mely 1969. május 16-tól megszűnt önálló intézmény lenni és mint kórház — rendelőintézet teljes gazdasági és szakmai egységben működünk együtt. A rendelőintézetben 2/3 részben kórházi orvospárok váltásos rendszerben teljesítenek szolgálatot szinte a kórházi osztályok ambulanciájaként. Meggyőződésünk, hogy kórház—rendelőintézeti egység az alapvető feltétel a jó szocialista betegellátáshoz.

Ennek keretében biztosítható a kórház, a szakrendelés és alapellátás szoros kapcsolata, folyamatos együttműködés, a gondozási munka szerves összefogása és még egy sor tényező, mely mind-mind a betegek jobb ellátását szolgálja.

1945 után súlyos örökséget vettünk át minden vonatkozásban — így a kórházi kultúrában is — a múlt társadalmi rendszertől.

Megyénk mély pontról indult el, de még további jelentős fejlesztés szükséges, hogy az országos vidéki átlag mutatóihoz felzárkózhassunk.

Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani pártunk és kormányunk megértő segítségéért, melyet biztosított részünkre az elmúlt 24 év alatt.

A 70. évforduló alkalmából a kórházalapító és fejlesztő Jósa András, volt megyei főorvos emlékének kívánunk áldozni azzal is, hogy az elavult és számunkra mit sem mondó „Erzsébet” név helyett a „Jósa András Megyei Kórház” nevet veszi fel intézményünk.

Jósa András élete, orvosi hivatástudata, úgyszeretete és embersége ma is példakép lehet az orvosok és egészségügyi dolgozók számára.